

ARGENTERS I ORFEBRERIA RELIGIOSA A L'ESGLÉSIA DEL VENDRELL (SEGLES XVII-XIX)

SALVADOR ARROYO I JULIVERT

L'orfebreria religiosa és, sens dubte, un dels elements més desconeguts del patrimoni artístic vendrellenc. A això hi ha contribuït el fet que la totalitat de les peces històriques de la parròquia vendrellenca varen desaparèixer en la incautació del temple durant la Revolució del 1936.

Hem realitzat un primer estudi de les vuit úniques peces de les quals hem pogut localitzar material gràfic i de les quals hem comptat amb descripcions d'alguns exescolans.

A aquesta primera aproximació, hi afegim les dades d'alguns dels artistes argenters que obraren o repararen l'orfebreria vendrellenca; des del segle XVII fins al segle XIX. No obstant això, hi afegim les dades d'altres artistes orfebres que tingueren durant aquest període temporal algun tipus de vincle personal, laboral i familiar amb la vila.

ARGENTERS I ORFEBRERIA RELIGIOSA A L'ESGLÉSIA DEL VENDRELL (SEGLES XVII-XIX)

1. ELS ARTESANS ARGENTERS: GENERALITATS

Es coneixen genèricament amb la denominació d'argenters aquells artesans dedicats a treballar els metalls nobles: l'or i la plata. Aquests artesans catalans es varen veure obligats a partir d'una normativa de 1732 a passar la prova o examen de capacitació per exercir l'ofici en la Confraria d'Argenters de Barcelona. La doctora Assumpta Gou i Vernet va publicar un interessant estudi a l'entorn d'aquests artistes al Penedès l'any 1989⁽¹⁾ on recull tots els requisits i proves exigits en aquest procés de capacitació per accedir al títol de Mestre Argenter.

Les noves ordinacions que Felip V concedí a la Confraria d'Argenters de Barcelona l'any 1732 atorgaven a la institució gremial el títol de col·legi i alhora estenien el seu control a tots els argenters del Principat de Catalunya. Així, per poder treballar en aquest ofici, recull la doctora Gou, s'havia de passar una prova i demostrar conèixer bé l'ofici.

L'aspirant que volia examinar-se, ho havia de sol·licitar en primer lloc als majordoms del col·legi, tot acreditant haver estat sis anys d'aprenent a casa d'un mestre.

El procés de la passantia es componia de tres proves:

- 1.- L'habilitat pel dibuix.
- 2.- La tècnica pròpia d'argenter. Aquesta prova i la primera tenien un caràcter eminentment pràctic.
- 3.- La teoria sobre l'ofici. Aquesta darrera era un prova oral.

En primer lloc, es feia un dibuix de la peça que es volia realitzar en un full de paper, en presència dels aïts càrrecs del col·legi. En el cas que l'aspirant passés la prova i accedís al títol de mestre, el dibuix s'enquadrava amb els dels altres companys per ordre cronològic i formaven els anomenats *Llibres de passantia*, que constituïen alhora el registre oficial dels mestres argenters.

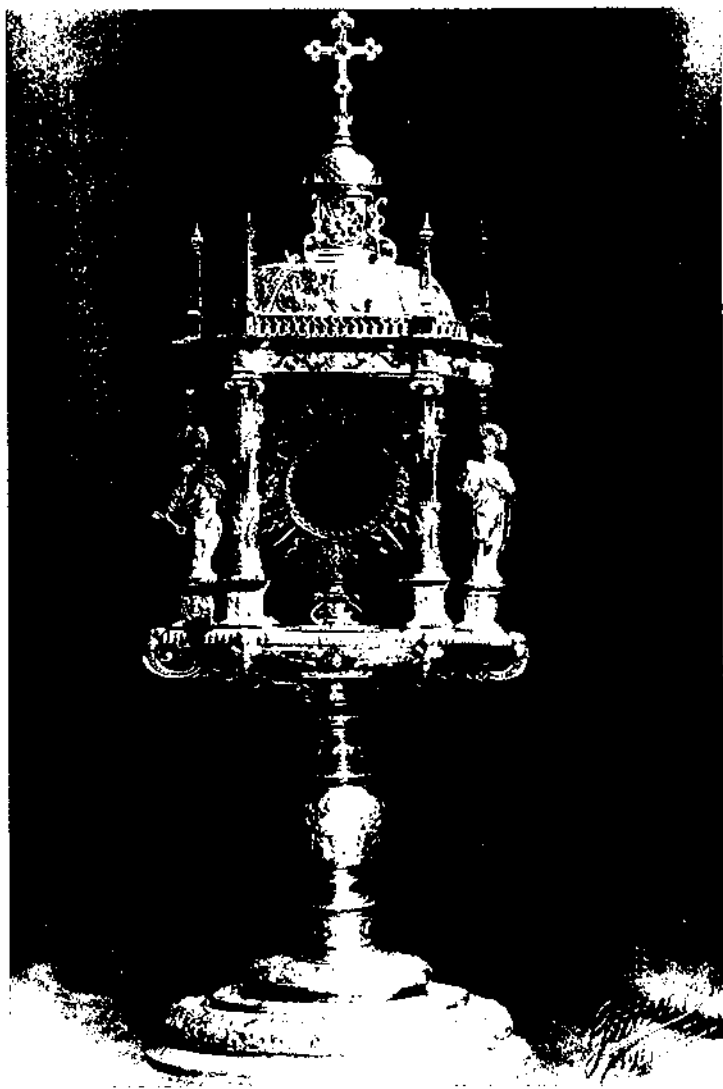
Després l'examinand obrava la peça dibuixada. Una vegada obrada era examinada pels dirigents de la institució comparant-la amb el dibuix previ. Si la peça era aprovada, se li feien les preguntes corresponents a l'última prova, les quals solien versar sobre: el coneixement dels metalls (or i plata), les unitats de pes, el valor intrínsec de l'or segons els quirats. Sobre la formació de les lligues de diverses lleis i pesos... etc.

Passada aquesta tercera prova l'aspirant a mestre argenter podia considerar aprovat l'examen. Llavors jurava complir les ordinacions de la institució i el cònsol (màxima autoritat del col·legi) li entregava la marca distintiva —el punxó amb què havia de senyalar tota la seva obra. Així estava autoritzat a exercir l'ofici d'argenter i a tenir obrador propi.

Per als aspirants resultava molt onerosos haver d'anar a Barcelona a fer les proves. A part de les despeses de viatge, s'hi havia d'afegir les despeses de manutenció i pagar, a més, la taxa de cinquanta pesos (75 lliures) per drets d'examen, taxa que després va ser rebaixada en 40 pesos per als aspirants de Girona, Tarragona, Tortosa i Vic i a 25 pesos per als de la resta de ciutats i viles del principat. A part d'aquesta taxa hi havia el costum que el mestre novell oferís a la direcció del col·legi un sopar. A partir de mitjans del segle XVIII els prohoms van preferir diners. Així, el sopar fou substituït per una altra quantitat de diners de certa importància, 52 lliures i 16 sous.

A més a més, el col·legi tenia dret d'enviar als obradors dels argenters periòdicament —cada dos anys— un mestre inspector, inspecció que, a més, havien de contribuir a sostenir els inspeccionats mateixos; cada obrador visitat havia de satisfer una taxa de quatre pesos.

Tota aquesta pressió fiscal va propiciar que els artesans dedicats a aquest ofici —que normalment passava de pares a fills— s'acollissin a certes pràctiques per tal d'eludir tota aquesta martingala impositiva.

Custòdia major de la parròquia del Vendrell. Argent en el seu color. S'estructura dins la tipologia de l'ostensori-retaule, havia estat parcialment restaurada l'any 1783. L'any 1854 es restaurà el vericle i el 1858 s'hi va afegir la creu.

Així, la segona generació d'aquests artistes exerceixen d'argenters acollits al títol de mestre i punxó del pare; i esperaven a la mort del progenitor, quan la titulació es convertia en element absolutament necessari per poder seguir treballant i guanyar-se la vida, per presentar-se a la passantia al col·legi barceloní, la conseqüent despesa econòmica era llavors un mal necessari.

Un cas molt clar d'aquesta pràctica, la trobem documentada en la nissaga dels Romeu, família d'argenters vilanovins actius durant el segle XVIII, autors de la figura de l'àngel del campanar del Vendrell, dels quals farem un acurat estudi en aquest treball.

2. ELS ARGENTERS AL VENDRELL

Al llarg del període temporal estudiat hem anat localitzant dades d'artistes argenters que obraren o repararen l'orfebreria vendrellenca. Alhora han anat sorgint dades d'altres artistes orfebres que tingueren durant aquest marc cronològic algun tipus de vincle de caire personal, familiar i fins i tot remotament laboral amb la parròquia o la vila. Hem optat per recollir totes les dades puntuals i de filiació també d'aquests segons artistes penedesencs amb l'esperança que pugin servir a posteriors estudis d'altres investigadors d'aquest camp.

Oferim, doncs, les dades personals d'aquests artesans ordenats per ordre cronològic d'aparició documental.

PERE OLIVER: "fadrí argenter"

És el primer documentat, del qual sabem tan sols que el 25 d'octubre de l'any 1622 fou enterrat al fossar de la parròquia del Vendrell "Pere Oliver. Fadrí argenter. Morí en casa de una Hugueta" de cognom Huguet.

REYAN: "argenter de Tarragona"

L'any 1680 s'encarregà una corona d'argent a l'argenter tarragoní Reyan.

El document datat a 27 de juliol de 1781 fa: "los administradors de Sta Anna de 1679 donan compte del que han aplegat en 1680 i han pagat al Sr. Reyan, argenter de Tarragona, 4 lliures per lo valor de una corona de plata per Santa Anna."

FRANCESC MONTSERRAT: "argenter de Vilanova"

El 28 d'abril de 1683, Melcior Escofet contrau matrimoni, al Vendrell, amb Maria Montserrat, filla de Francesc Montserrat, argenter de Vilanova.

ANTONI VIDAL I VIDAL: "argenter del Vendrell" (1781-1801)

Va néixer al Vendrell l'any 1781, fill de Rafael Vidal i Gregòria Vidal, del carrer Major. Assumpta Gou⁽¹⁾ recull que passà la passantia i accedí al títol de mestre argenter el 13 de desembre de 1799. La peça que va obrar era un anell de gemma central circular, amb àmplia muntura de secció troncocònica, decorada amb quatre parelles de volutes afrontades.

Pel que fa al dibuix que hi presentà, també ens comenta la doctora Gou:⁽¹⁾ «Dibuix a llapis. Tema al·legòric. Ultra un aguillot que sosté l'anell al bec, s'hi han representat —a manera de peanya— banderes, llances, cascos, escuts i altres elements al·lusius als aires de guerra que des de França s'expandien per Europa. Conjunt de qualitat.»

El nostre jove artista va passar la passantia amb 18 anys, però sols va poder exercir l'ofici durant poc més d'un any, ja que va morir al Vendrell, als 20 anys, el 16 de febrer de 1801, i fou sepultat el dia 17.

JOSEP ROMEU I MAYNER (Josep Romeu II): "argenter de Vilanova" (1733-1799)

Argenter de Vilanova de la segona meitat del segle XVIII. Fill del també argenter vilanoví JOSEP ROMEU I FARRER (Josep Romeu I) (1698-1759). Cap de la nissaga. En ROMEU I inicia la seva activitat artística a

Vilanova ja abans de 1732. Va realitzar la passantia a Barcelona, i es passà mestre argenter el 13 de novembre del 1735. Establí definitivament el seu obrador a la capital del Garraf, on treballà amb el títol de mestre per espai de 24 anys. Morí a Vilanova el 14 de maig de 1759, als 61 anys.⁽²⁾

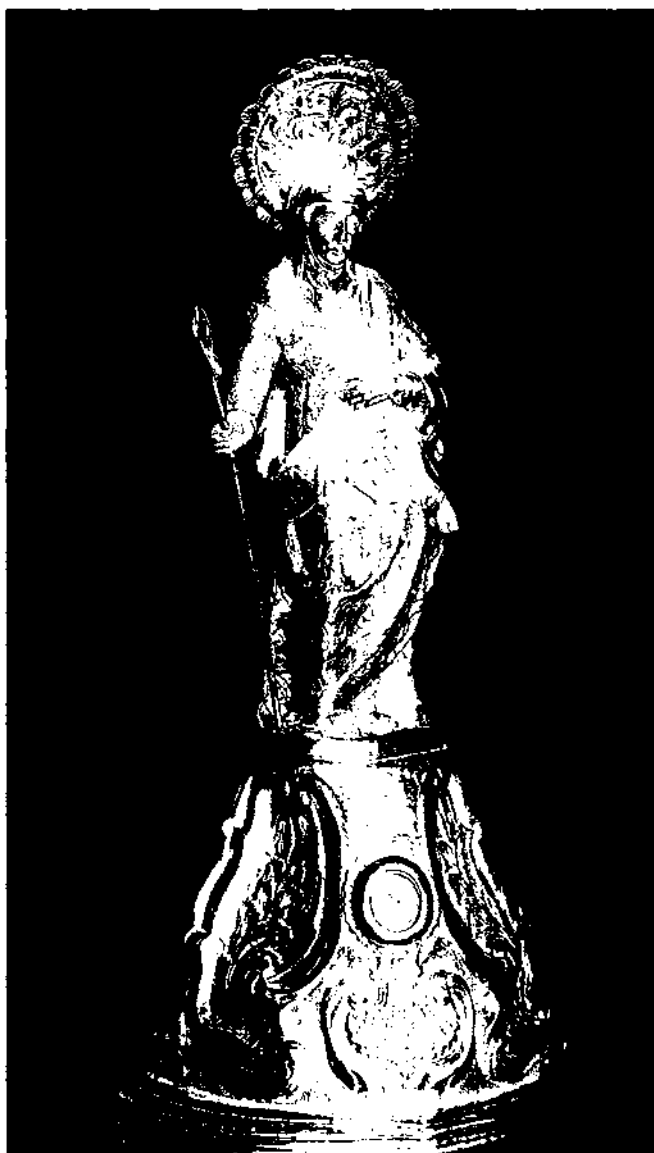
En JOSEP ROMEU I MAYNER (ROMEU II) és, doncs, fill i deixeble de l'anterior i autor, juntament amb el seu fill i el calderer Josep Dalmau (1732-1801), de la figura de l'àngel del campanar del Vendrell.

Nat a Vilanova al gener del 1733. El dia 4 del mateix mes és batejat a la parròquia de Sant Antoni. És fill de Josep Romeu i Magdalena Mayner i Gomar, casats a Vilanova el 3 de febrer del 1732. El 21 d'agost de 1757, als 24 anys, es casa amb Gertrudis Mascaró i Alegret, filla de Josep Mascaró, negociant de la Geltrú. D'aquest matrimoni consten quatre fills:

- Maria Magdalena Gertrudis: 1760.
- Maria Antònia Ilària: 1763.
- Josep Anton Magi: 1765.
- Gaspar Anton Baldiri: 1768.

Inicià la seva activitat artística a l'obrador del seu pare, del qui va aprendre l'ofici. Ja als 24 anys consta que és "fadrí Argenter, fill l·legitim i natural de altre Joseph Romeu, també Argenter".⁽²⁾ Va treballar amb el títol i punxó del seu pare fins a la mort d'aquest, l'any 1759; llavors, i obligat per les referides ordinacions de 1732, va realitzar la passantia a Barcelona per poder seguir exercint l'ofici. Es passà mestre argenter l'11 d'abril de 1760, gairebé un any després de la mort del pare. La importància i el reconeixement de l'argenter Josep Romeu II en la societat vilanovina de la seva època queden demostrats pel fet que, el 19 de maig de l'any 1771, els seus convilatans l'escollien per formar part de la comissió encarregada de preparar les festes d'inauguració de la nova església dedicada a Sant Antoni Abat.⁽¹⁾

A part del dibuix de la passantia que realitzà l'any 1760, que recull i descriu el treball de la doctora Gou, l'única obra fins avui coneguda que es conserva d'aquest artesà és la figura de l'àngel del campanar vendrellenc, que obrà en planxa de coure als 51 anys, ja en plena maduresa.

Reliquiari de Santa Anna. Realitzat en argent, l'obra respon al tractament de reliquiari-figura, amb la imatge de la patrona de la vila, dempeus i damunt d'una peanya troncocònica, que mostra a la part central el botó ovalat de la reliquia.

Morí a la seva vila nadiua el 26 de març de 1799, als 66 anys, "i lo dia següent fou enterrat son cadaver en lo Vas propi de Joan Torrents en la capella dels Dolors. Solemnitat de bras major. No feu testament".⁽²⁾

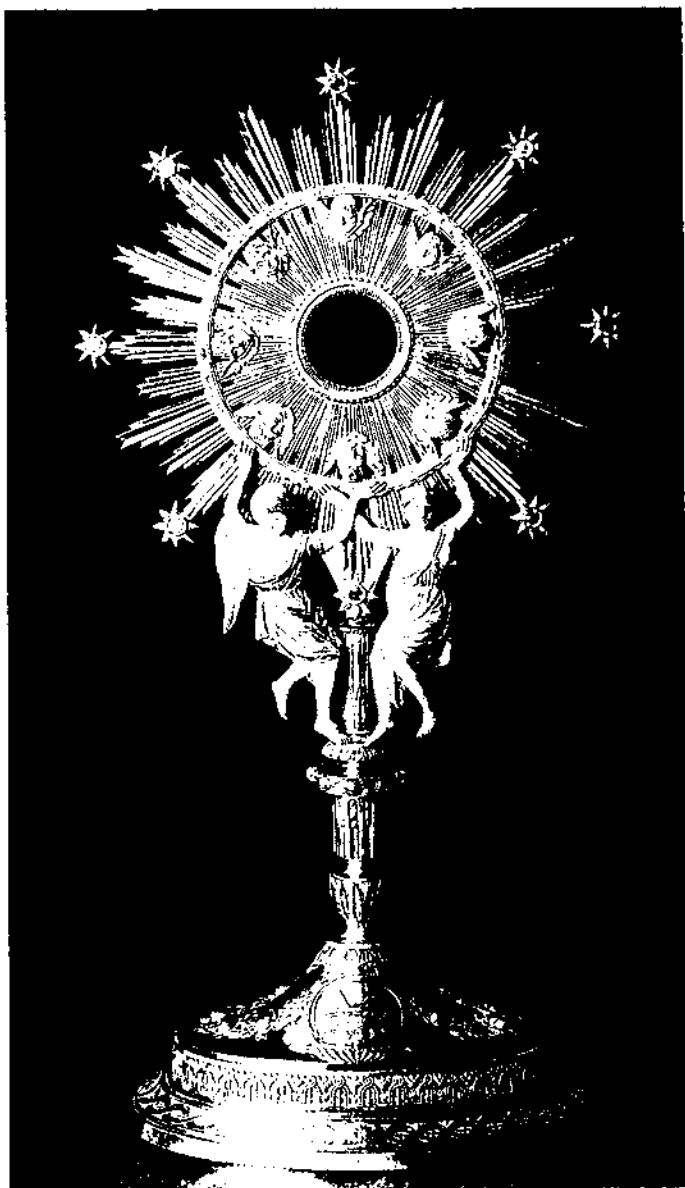
GASPAR ROMEU I MASCARÓ (Romeu III): "argenter de Vilanova" (1768-1824)

Argenter de Vilanova de principi del segle XIX. Fill de Josep Romeu II, va ajudar el pare en el treball de l'àngel del Vendrell. Neix a Vilanova el mes de maig de 1768. El dia 22 del mateix mes és batejat a la parròquia de Sant Antoni Abat. El 22 de gener del 1791, es casa a la mateixa parròquia amb Longarda Gassó i Borrull, filla de Fèlix Gassó, funcionari de la duana de Vilanova. Arran d'aquest fet serà cunyat d'en Josep Puig, el daurador de l'àngel vendrellenc.

Inicia la seva activitat d'aprenent d'argenter ja als 16 anys, ja que l'any 1784 ajuda el pare i Josep Dalmau en els darrers treballs de l'àngel al Vendrell.⁽²⁾ Als 23 anys consta que és "jove argenter fill de Joseph Romeu, també argenter". Va treballar amb el títol i marca distintiva de l'obrador del pare fins a la mort d'aquest, l'any 1799; llavors, obligat per les citades ordinacions del 1732, va realitzar la passantia a Barcelona. Es passà mestre argenter el 30 de març de 1801, dos anys després de la mort del pare. La peça que presentà i realitzà era una cafetera o tetera.⁽¹⁾ Morí a Vilanova el 3 de desembre de 1824, als 56 anys, "fou enterrat son cadaver en lo vas comú del campo sto de la present vila ab solemnitat de Bras Pobre".⁽²⁾ Va treballar a Vilanova amb títol de mestre argenter per espai de 23 anys.

ANTON RIUS DE VILASECA: "argenter del Vendrell"

L'única referència que en tenim és la que aporta la doctora Gou, que recull que passà la passantia al col·legi barceloní el 16 de desembre de 1801. La peça que obrà fou un anell amb gemma central, amb ampla guarnició decorada amb quatre volutes afrontades.⁽¹⁾

*Custòdia menor. Adquirida durant la primera meitat del segle XIX.
Presenta un ostensori en forma radiant o de sol, molt desenvolupat, que sostenen dos àngels de cos sencer i encarnats.*

ANTON LLORENS I ABELLA: "argenter de Vilafranca" (1776 ? - 1854)

Nat a Vilafranca del Penedès al voltant de 1776. Va passar la passantia al col·legi barceloní el 15 de juliol de 1796.⁽¹⁾

La doctora Gou apunta el fet que pot haver-hi cert parentiu amb el també mestre argenter vilafranquí Gaetà Llorens, que passà la passantia el 12 d'abril de 1799. Podria ésser el seu oncle.

Pel que fa al seu establiment al Vendrell, direm que és anterior a l'any 1806, ja que el 19 d'agost d'aquell any es casa a la vila, en segones núpcies, amb Raimunda Mestre i Socias (1790-1861), de la parròquia de Santa Maria del Pi de Barcelona. Pel que fa a la seva filiació, consta que és argenter natural de Vilafranca, fill de Mariano Llorens i Clara Abella Mullol (Mayol); tanmateix, viu al Vendrell, a la plaça Nova, on sembla que establí definitivament el seu obrador.

Pel que fa a la seva descendència, hem localitzat fins a 13 fills del matrimoni nats al Vendrell entre 1808 i 1829, dels quals sols en sobreviuen sis. Són:

- Joan Anton Ramon: 23-9-1808.
- Clara Antònia Raimunda: 9-10-1815.
- Benvingut Bonaventura Jaume: 16-8-1818.
- Josep Bernat Salvador: 3-4-1825.
- Jacint Jaume Ramon: 10-1-1828.
- Raimunda Josepa Victòria: 9-11-1829 -16-5-1887.

L'argenter Llorens va morir "de enfermetat" el 27 de desembre de l'any 1854.

Pel que fa a la seva producció, no tenim referències d'obres concretes. Sí, però, que l'hem localitzat actiu a la vila i vinculat a diferents neteges i reparacions dels elements de l'orfebreria religiosa de la parròquia del Vendrell entre 1816 i 1841. Així mateix, en una ocasió el trobem vinculat amb la parròquia de Santa Oliva.⁽³⁾

Anem a fer un seguiment de la seva activitat professional localitzada fins avui en aquestes dues parròquies del Baix Penedès:

1814 - Segons ens informa l'historiador santolivenc Joan Latorre, a l'arxiu parroquial de Santa Maria de Santa Oliva hi ha un rebut datat al Vendrell el 5 de maig de 1814 pel qual "Anton Llorens Argenter havitant en la Vila del Bendrell" pesa i valora un calze "de plata dorat i sisallat en los instruments de la passió" propi de la parròquia de Santa Oliva, en presència de l'alcalde, del regidor degà i l'econom de la parròquia. És el primer document que acredita la seva activitat com a professional argenter.

1815 - A l'arxiu parroquial del Vendrell consta fet un pagament "per rentar la custòdia de plata i adobar los insencés. 4 lliuras."

1816 - Aquest any consta fet un segon pagament "Al argenter Anton Llorens per adobar los candeleros de plata i creu del mateix que estaban inserbibles. Valgué 60 lliuras."

1819 - "Al arjanter per adops dels incencers 2 lliuras. Per rentar la plata per lo Sr. Anton Arjanter. 4 lliuras."

1826 - "per lo que costa hun salpaser nou."

1828 - "al arganter per adovar los candeleros i naveta de plata. 2 lliuas, 2 sous 6 diners."

1831 - "Al Sr. Anton Llorens arganter per compòndrer la creu de plata 2 lliuras, 5 sous."

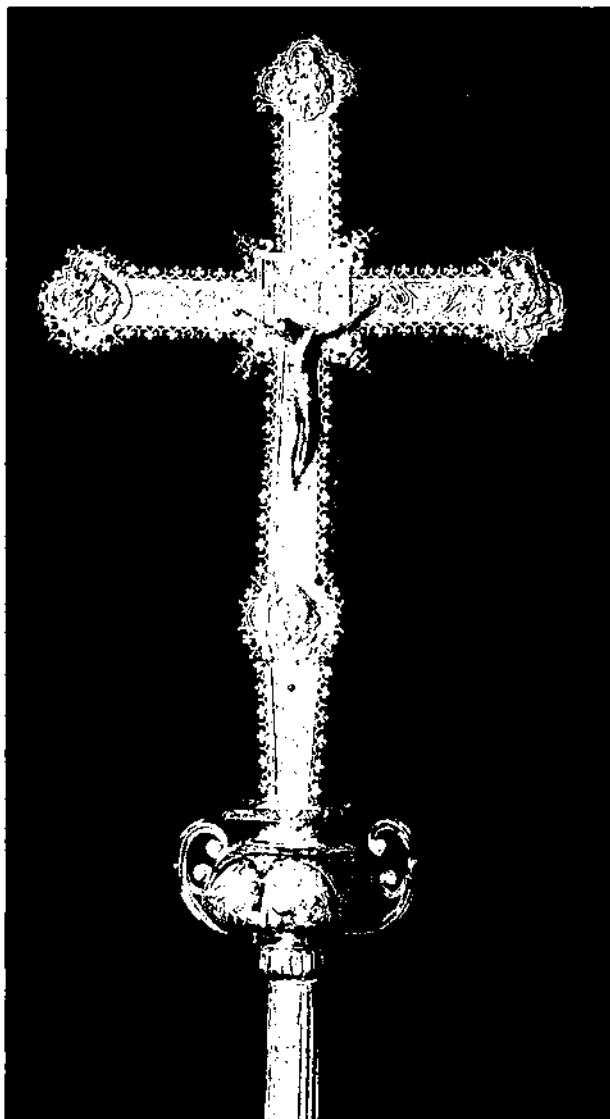
1833 - "Al Sr. Anton Llorens, arganter per compòndrer los insensés i pesas de plata. 2 lliuras."

1836 - "Al Sr. Anton llorens argenter per limpijar la plata obrada. 2 lliuras, 8 sous." És la primera referència que Llorens hagués fet alguna peça de l'orfebreria vendrellenca.

1841 - "Al Sr. Anton Llorens per neteijar i compòndrer la plata de la Iglésia. 2 lliuras. 5 sous."

JOAQUIM BAYEU: "argenter de Vilafranca"

Les úniques dades que tenim d'aquest argenter és que era natural de Vilafranca del Penedès i que va passar la passantia al col·legi

Creu parroquial. Segons la darrera restauració a la qual va ésser sotmesa a finals del segle XIX, la peça datava del segle XV. Havia estat, tanmateix, restaurada ja l'any 1816 i 1831 per l'argenter establert al Vendrell Anton Llorens i Abella.

barceloní el 9 d'octubre de l'any 1815. La peça que va obrar era un anell de gemma ovalada, que es caracteritza per una ampla muntura d'or, decorada amb vuit parelles de volutes afrontades.⁽¹⁾

Pel que fa a la seva vinculació amb la parròquia del Vendrell, consta que el 1822 va cobrar 10 sous "per adovar un cadelero de plata".

3. L'ORFEBRERIA RELIGIOSA VENDRELLenca

No són gaires les notícies localitzades a l'entorn de l'orfebreria religiosa de la parròquia de Sant Salvador del Vendrell. Voldríem, en primer lloc, analitzar les dades històriques que hem pogut recollir a l'entorn d'aquestes peces artístiques i passar, en segon lloc, a fer una petita fitxa tècnica de cadascuna de les vuit úniques peces, de les quals hem pogut localitzar material gràfic, amb l'ajut i col·laboració insubstituïble d'alguns exescolans vendrellencs.⁽⁴⁾

I. Dades històriques

La primera referència a l'orfebreria parroquial del Vendrell es localitza a l'inventari que mana fer el bisbe de Barcelona en la visita pastoral de 1576. En aquest document es fa menció que "En el retaulle d'aquest altar (major) va visitar una creu de plata decorada amb primor, la Vera Creu amb Lignum Crucis, una custòdia de plata, dos calzes de plata."⁽⁵⁾

Una segona font, la localitzem en els comptes parroquials de 1783, en què consta un pagament per fer netejar tota la "plata de la sagristia". El cost total dels treballs de l'argenter anònim que els va portar a terme fou de 30 lliures, 15 sous; sense tenir en compte que "fer la vida del argenter, cerca de un mes, que ho paga lo Rector".

L'artesà que tingué cura de la neteja no era, doncs, vendrellenc, ni residia a la vila; possiblement no hi havia en aquesta època cap artesà argenter establert al Vendrell.

La nota que deixa constància d'aquesta despesa és gairebé un inventari de l'orfebreria local a les darreries del segle XVIII. Fa:

“En dit any se féu compòndrer i nateixar la plata de la Sagristia, so és los insenser, crismeras, candeleros, calses, custòdia, salpaser i la creu. En algunas pessas de las sobreditas so és insenser, creu i caneleros se agué de anyadir porció de plata.”

La propera referència és de l'any 1796. En aquest any localitzem aquesta nota:

“por haverse truncat lo calzer que era lo peu de metall de la capella de le hermita de San Salvador de Mar, se compra un de nou en Barcelona. La copa de plata i lo peu de metall, i costa sens la patena que és la mateixa 23 lliuras. 15 sous. Se dóna lo calzer vell.”

L'any 1802, consta l'adquisició d'un nou calze:

“en lo octubre de dit any comprí en Barcelona un calis ab sa patena dorada i lo calis daurada la copa i lo demás parts. Costa 76 lliuras. 17 sous, 6 dinés.”

L'any 1815 se'ns documenta la sostracció per part de la soldadesca francesa d'alguns dels vasos sagrats d'argent de la parròquia vendrellenca:

“per haver robat los francesos en la invasió feren en lo any 1808 las crismeras, lo vas del extrema unció, i lo vas dels oleus santíssims i dels crisma. lo Rector a sas expensas féu fer las garrafetas de la capseta dels Sans Olis i lo vas de la extrema unció i gasta 40 lliuras.”

A més, tres anys després, 1818, consta fet un pagament al serraller Felip per “adovar panys i claus i fer una lleva per asegurar lo arxiu ahont est custodiava la plata, que habian intentat robar. Costa tot 12 lliures.”

Un altre document interessant és l'inventari que mana fer el bisbe de Barcelona en la visita pastoral feta al mes d'octubre del 1819; s'hi detalla molt clarament tota l'orfebreria de la parròquia, amb referències també de l'església de Sant Vicenç i de l'ermita de Sant Salvador:

“Los vasos sagrados son tres en la Igla. Parroquial, dos en la sufragánea y otro en la capilla de St. Salvador de la marina. Todos son de plata. Tres de ellos dorados, entre ellos dos de bronze, con copa de plata.

Calze. Es tracta d'una peça realitzada en argent i sobredaurat, que presenta sotacopa amb decoració folial, acants o fulles de parra, en el seu terç inferior.

Una custodia grande
unos incensarios con su naveta
una cruz grande
dos candeleros
otra cruz pequeña
una safata
tres vasitos por ir a buscar el Sto. aceite.
un copón por llevar el Viático
unas crismeras i dos vasos pequeños para la extrema unción.
una conxa para el bautismo.
dos basinas con sus santos
una copa de plata para poner hostias
Todo esto es de plata."

L'any 1821 es documenta l'adquisició d'un nou calze pel rector Josep Freixas: vas comprar par ser molt acomodo un calzer que era del Rv. Minguella, preu 7 lliuras. 10 sous.»

A més, l'any 1826 trobem fet un pagament per l'adquisició d'un salpasser nou.

L'any 1849 es documenta l'adquisició d'una segona custòdia i un "globo de plata petit per consagrar formas per la comunió", amb un cost total de 226 rals.

L'any 1853 trobem anotat un nou pagament per l'adquisició d'un reliquiari "gran dorat al fi per las Relíquias dels Sants de la parroquia Iglésia".

L'any 1854 consta també un pagament per "fer daurar el interior de dos calis i dos patenas. 150 rals per fer limpiar la custòdia major i reparar el vericle 50 rals."

Ei 1856 es fa un pagament a Felip Pascual, daurador de Barcelona, per "dos candeleros grans platejats".

Finalment, l'any 1858 consta encara un darrer pagament "Al argenter per afegir la creu de plata que hi ha asobra la custòdia gran".

II. Estudi de les peces

1. Custòdia major

Argent en el seu color. Cisellat i repussat, amb elements de fosa.

Datació: segle XVI-XVII. Es té constància que va ésser parcialment restaurada els anys 1783 i 1854 (el vericle) i 1858 (afegir la creu); la darrera restauració documentada consta feta l'any 1898.⁽⁷⁾

Punxó: desconegut. Desaparegué en la incautació del temple parroquial l'any 1936.

Està estructurada dins de la tipologia tradicional de l'ostensori-retaule. La custòdia major del Vendrell estava integrada per un conjunt de tres parts: el peu, la plataforma central i el remat superior.

Calze II. És un dels calzes de la parròquia vendrellenca, també realitzat en argent sobredaurat, que presenta també doble copa de fosa calada amb decoració folial.

El peu: és ovalat amb ornamentació renaixentista-plateresca d'arquetip grec, romà. Presenta repussats i cisellats.

L'eix vertical: és balustrat amb la mateixa tipologia decorativa del peu.

La plataforma central: de base hexagonal, sustenta al centre el vericle, flanquejat per les figures de Sant Pere i Sant Pau.

El vericle: és de tipus soí, amb raigs bisellats punxeguts que alternen amb els flamejants.

Tant el vericle com les dues imatges, de fosa, es presenten protegides per un templet-baldaquí que sostenen quatre columnes estriades amb adorns folials a la base i garlandes a la part alta. El capitell és de tipus jònic.

El remat superior: cobreix el conjunt una cúpula amb pinacles, cornisa i llanterna, rematada per una creu trevolada. La coberta està també profusament decorada amb els mateixos elements decoratius que presenta el peu.

2. Reliquiari de Santa Anna

Argent en el seu color. Fos, repussat i cisellat.

Datació: per la seva tipologia sembla característic de la producció dels argenters barcelonins del segle XVII. Malgrat tot, la primera notícia de la seva existència no apareix fins a la segona meitat del segle XVIII.

La font d'origen de la relíquia i la seva arribada al Vendrell són avui per avui totalment desconeguts, ja que cap de les autèntiques relacions de relíquies històriques conservades a l'Arxiu Parroquial en fa referència (Sant Jordi i Sant Jaume el Major). Pel que fa a l'origen del reliquiari, les úniques dades, cronològicament prou reiterades, que en fan referència puntual no apareixen fins a l'any 1763, quan consta fet un pagament per part de l'administració de la confraria de la Santa "gastat ab la urna de la relíquia". A més, ja l'any 1765, consta fet un altre pagament per "dorar la urna de la relíquia de Santa Anna". Finalment, l'any 1766, se signa el contracte per "daurar lo sacriari de la Relíquia de Santa Anna", en el qual consta que el daurador Francesc Colat "ha de daurar la piana de la relíquia junt ab los dos sans que i ha en dita piana" [sic].⁽⁶⁾

Punxó: desconegut. Va desaparèixer en la incautació del temple l'any 1936.

L'estructura de l'obra respon al tractament del reliquiari-figura, amb imatge dempeus damunt d'una peanya.

La figura: La imatge ens mostra Santa Anna sola, allunyada de

Copó. Argent en el seu color, cisellat i repussat. Apareix ja documentat en la nota inventari de l'any 1783, en què consta clarament que està realitzat en argent i que es va fer netejar.

la iconografia tradicional que la presenta sempre acompanyada de la Mare de Déu nena.

La caracterització emprada és la d'una dona gran, amb molta cura en la realització —cal apreciar, per exemple, el detall de les venes que sobresurten de les mans. Alhora, la senectut ve emmarcada pel bàcul en què està recolzada la santa, fet que pronuncia una corba d'inclinació carregant damunt del genoll dret.

El mantell, com la túnica, està totalment treballat de manera molt acurada per un cisellat floral que vol imitar l'estofat tan característic de la imatgeria barroca. Un nimbe de santedat, circular i fistonejat, emmarca el rostre de la figura.

La peanya: la imatge apareix enlairada damunt d'una peanya troncocònica, motllurada i decorada amb motius folials, tiges i petxines, i mostra a la part central el botó, ovalat i motllurat, de la relíquia.

3. Custòdia menor

Argent daurat. Tornejat i cisellat amb elements de fosa.

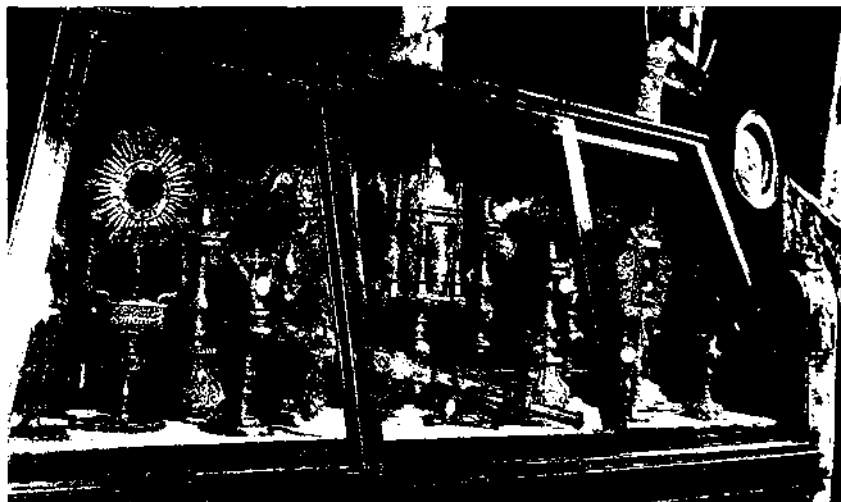
Datació: fins a l'inventari del 1819 es parla d'una sola custòdia. L'any 1849, consta fet un pagament per a l'adquisició d'una segona. En la dècada dels anys cinquanta, es parla ja de "custòdia major" l'any 1854 i de "custòdia gran" l'any 1858, fet que denota clarament que ja existeix la segona custòdia, menor o "de diari".

La seva utilització es concretava a la processó que es feia a l'interior del temple cada tercer diumenge de mes i per a l'exposició del Santíssim Sagrament en festes menys assenyalades (exposició de la Sagrada Forma al retaule del Roser durant el mes de la Mare de Déu del Rosari).⁽⁴⁾

Punxó: desconegut. Desaparegué l'any 1936.

Bàsicament la peça s'estructura en tres parts essencials: el peu de forma ovalada, la tija, caracteritzada per el seu nus central tornejat, i l'ostensori, de forma de sol.

El peu: de forma ovalada, mostra una decoració geomètrica i

Vitrina de la col·lecció de joies religioses de la II Exposició d'Art del Penedès, celebrada al Vendrell l'any 1927. Hi apareixen exposades sis peces de l'orfebreria parroquial vendrellenca. La custòdia major, dos candelers, dos calzes i el copó.

seriada, juntament amb garlandes i motius vegetals i detalls decoratius emmarcats per ovals, a la part que l'uneix amb la tija.

La tija: presenta un nus tornejat i mostra també el tipus de decoració folial i seriada, que combina amb estries. És coronada per dos àngels, de cos sencer i encarnats, que a mode d'atlants sostenen amb les mans l'ostensori.

L'ostensori: presenta la forma radiant o de sol, molt desenvolupat. Es caracteritza per estar abillat per una capsa amb orla, que conté vuit caps d'àngel. El perfil de l'orla és guarnit amb dos tipus de raigs, uns primers espigats —daurats i platejats— que alternen amb els d'un segon tipus, caracteritzats per ésser més llargs que els primers, així com pel fet que acaben amb vuit estels vuitavats i encastats de vidre i pedres.

4. Creu parroquial

Argent en el seu color, cisellat i repussat amb elements de fosa.

Datació: documentada ja al segle XVII. Es té constància de quatre restauracions o intervencions en aquesta peça. Una primera l'any 1783, en què "se agué de anyadir porció de plata". L'any 1816, després de la Guerra del Francès, l'argenter Anton Llorens va "adobar" la creu i els candeleros "que estavan inserbibles". L'any 1831 es concreta una nova intervenció de l'argenter Llorens "per compòndrer la creu de plata". Finalment, l'any 1898 "nuestro Rdo. cura párroco ha tenido la feliz idea de hacer restaurar la hermosa cruz procesional gótica del siglo XV que posee nuestra iglesia i se hallaba en un estado deplorable."⁽⁷⁾

Es tracta d'una creu processional de perfil trevolat, amb canya i magolla en forma de gerra, amb nanses.

Ornamentació: es basa en quatre plaques tretralobulades, una a cada cap dels braços i una de forma quadrada a la creuera. Les primeres són gravades amb les figures dels quatre evangelistes amb llurs símbols. Sant Mateu al cap, sant Joan al peu de la creu, sant Marc al braç esquerre i sant Lluç al braç dret. La quadrada de la creuera porta com a motiu decoratiu l'omega (símbol de la fi) juntament amb l'anagrama de Jesús i els tres claus de la crucifixió.

Una espina amb motius trevolats envolta el perfil de tota la creu. L'ornamentació central dels braços és filigranada amb repussats i cisellats.

Pel que fa a la imatgeria, presenta un Crist, de tres claus, amb cos i tovallola realitzats per mitjà de la fosa. La mà dreta apareix trencada.

Al revers sabem únicament que hi havia la imatge de la Mare de Déu.⁽⁴⁾

La canya es presenta com una perllongació del braç del peu de la creu, amb la mateixa tipologia decorativa, que acaba en una magolla en forma de gerra i amb nanses, cisellada amb la mateixa filigrana que la resta de l'obra, amb un traç més desenvolupat.

Figura de l'àngel del campanar del Vendrell. Realitzada en planxa de coure, originàriament pintada i estofada per l'argenter vilanoví Josep Romeu i Mayner (1733-1799).

5. Calze

Argent daurat. Repussat i cisellat.

Datació: són diferents les fonts que fan referència als calzes de la parròquia del Vendrell.

Ja l'any 1783 es parla de calzes en plural. A l'inventari de 1819 es concreta que són tres eis existents a la parroquial, un a Sant Vicenç de Calders i un tercer a Sant Salvador de mar, adquirit l'any 1796.

El que ens ocupa seria el de l'ermita de Sant Salvador.⁽⁴⁾ Podria ésser l'adquirit l'any 1796 en un obrador barceloní. Fou exposat a la II Exposició d'Art del Penedès l'any 1927, amb el codi núm. 193 com a "Calzer daurat (restaurat)".

S'estructura en un *peu*: de planta ovalada, front vertical llis, amb pestanya en talús i bordó decorats amb un farcit de motius vegetals.

L'eix vertical: dona pas a un nus en forma balustrada, també amb motius vegetals, fulles d'acant o de parra.

La copa: d'argent sobredaurat. Presenta sotacopa —o doble copa— amb decoració també folial, acants o fulles de parra en el terç inferior.

6. Calze II

Argent sobredaurat, repussat amb elements de fosa.

Es tracta d'un dels calzes de l'església parroquial, que també fou exposat en la II Exposició d'Art del Penedès, amb el núm. de codi 192, com a "calzer daurat".

S'estructura en un *peu*, que sembla ser de planta octogonal. L'eix vertical presenta decoració vegetal en repussat i nus balustrat ornat amb fulles d'acants o de parra.

Presenta també doble copa de fosa calada amb decoració també folial amb fulles d'acants o parra, que arrenquen de la sotacopa fins al segon terç, i deixa net de decoració el terç superior.

7. Copó

Argent en el seu color, cisellat i repussat.

Datació: la primera notícia, la localitzem a la nota de 1783, en què consta que és d'argent i que es va fer netejar. Fou exposat a la II Exposició d'Art del Penedès amb el núm. de codi 191, amb la indicació "Copó de Plata".

S'estructura en un *peu*, de base circular sobre doble bocell i escòcia, amb repussat lleuger de motius estilitzats i d'altres de vegetals.

L'eix vertical: és balustrat també amb el mateix tipus de decoració, amb un cisellat lleuger.

La capsacopó: és bombada i està decorada en els seus dos terços inferiors. El darrer terç disposa d'un pany que tanca la coberta, amb sistema d'espigó transversal.

La coberta: és lleugerament apuntada, presenta també el mateix sistema decoratiu que la resta del conjunt. El remat superior apareix una creu, amb Crist, i perfil de triple creu, o creu papaí.

8. Candelers

Argent en el seu color. Cisellat i repussat.

Datació: la primera referència apareix al segle XVIII. Van ésser restaurats l'any 1783 i encara l'any 1816 per l'argenter Anton Llorens. A finals del segle passat, l'any 1898, eren restaurats juntament amb la custòdia major i la creu processional gòtica.⁽⁷⁾

Varen integrar la col·lecció de joies religioses de la II Exposició d'Art del Penedès, amb el núm. de codi 194 i 195 respectivament. Amb la indicació "candelero de plata".

9. Àngel del campanar

Planxa de coure. Originàriament pintada i estofada.

Datació: la figura va ésser realitzada l'any 1784 a Vilanova en

l'obrador de l'argenter local Josep Romeu i Mayner (1733-1799), Romeu II, amb l'ajuda del calderer Josep Dalmau (Valls, 1732 - Vilanova 1801) i del seu fill, després també mestre argenter vilanoví Gaspar Romeu i Mascaró (1768-1824), Romeu III.

La tasca de pintat i estofat va anar a càrrec del daurador establert a la mateixa ciutat Josep Puig i Pometa (Vilafranca, 1757 - Vilanova, 1811), Josep Puig IV, quarta generació d'una dinastia d'artesans dauradors vilafranquins.

El dia 6 d'agost del 1784 era col·locat al cim del campanar.

Ha sofert dues restauracions. L'any 1928 a càrrec del reusenc Baldomer Martínez. I l'any 1958 a càrrec de l'artesà vendrellenc Joan Montserrat i Turú.

Fitxa tècnica:

Pes: 140 quilograms

Mides: Alçada: 2,80 m

Forat de l'eix: 88 mm

Cama recta: 0,95 cm

Ales: 1,66 m

Dit índex: 0,15 cm

Pel que fa a la iconografia, direm que la figura es presenta dempeus, sostinguda damunt d'una sola cama —l'esquerra— mentre que la dreta l'aguanta ajupida. El vestuari sembla el propi d'un militar romà. L'argenter vilanoví Josep Romeu prengué com a model per a la realització de l'àngel vendrellenc el que ja coronava el campanar de l'església de Sant Antoni de Vilanova des de l'any 1705.

Una comparació d'ambdues figures deixa clara l'evidència. La posició corporal, els plecs de les mànigues, la mateixa solució en la resta del vestuari...

A diferència del de 1705, Romeu, a finals del segle XVIII, resol molt més bé la figura vendrellenca. Aquesta resulta proporcionada i d'un acabat molt més acurat respecte a la que dissenyà Miquel Llavina vuitanta anys abans.⁽²⁾ Una de les poques diferències estructurals entre ambdues figures és la solució que es dona a la posició de les ales. Mentre que Llavina, molt més fantasiós, les dissenyà esteses,

Creu processional. Realitzada en argent, aquí podem veure el revers de la creu amb la imatge coronada de la Mare de Déu. En destaca la magolla, força voluminosa, configurada per dotze figures arquitectòniques que encabeixen les dotze imatges dels apòstols, cobertes per dossers (foto: Vicenç Cabré).

Romeu les realitzà plegades. A més, aquest darrer va coronar la testa de la figura vendrellenca amb fulles de llorer i flors.

10. Creu processional

Argent en el seu color, cisellat i repussat, amb elements de fosa.

Datació: aquesta creu va arribar al Vendrell l'any 1939, procedent dels objectes litúrgics recuperats pel Bisbat de Barcelona.⁽⁴⁾

Ornamentació: es basa en sis cartel·les, dues a cada un dels caps i braços de la creu, i una de quadrada en la creuera decorada amb l'anagrama de Jesús. Les quatre cartel·les més properes al Crist apareixen decorades. Les quatre més externes havien portat pedres o gemmes encastades.

Tant en la creuera com en els extrems dels braços s'opta per uns acabaments en poms i remats motllurats i fiordelissats.

La canya i els braços són decorats amb sinuosos gravats a burí que presenten sempre motius vegetals i geomètrics. Pel que fa a la imatgeria, presenta a l'envers en fosa la figura del crucificat, un Crist amb tres claus i coronat.

Al revers, la figura exempta de la Verge, coronada i amb el nen al coll.

La magolla: La creu s'insereix a la magolla a través d'un peu amb decoració que presenta sis cartel·les ovals que alternen com a motiu decoratiu la Tau de l'església de Tarragona, amb les dues claus creuades de sant Pere.

La magolla pròpiament dita és força voluminosa, s'emmarca en una tipologia de doble campana sobreposada. Apareix dividida per un conjunt de cordons decoratius, que conformen, amb volutes i figures, un grup de dotze estructures arquitectòniques, que encabeixen altres tantes figures en fosa. Tota aquesta imatgeria representa els dotze deixebles de Crist, caracteritzats cada un amb els seus atributs identificatius. Les figures es distribueixen en dues andanes sobreposades de sis figures cadascuna, i apareixen cobertes amb dossers.

NOTES

- (1) Assumpta Gou i Vernet a "Joiers i orfèvres del Penedès i Garraf (seg. XVIII)". *Miscel·lània Penedesenca 1989*.
- (2) Salvador Arroyo i Julivert a *L'àngel del campanar del Vendrell - 1784*. En procés d'edició.
- (3) Joan Latorre i Solé a *Santa Oliva durant la Guerra del Francès*, segons l'Arxiu Parroquial (estudi del període 1800-1820). Comunicació presentada en les 9enes Jornades d'Estudis Penedesencs, Catafell 1996.
- (4) Isidre Totusaus i Alegret "Isidro de cal Mata" (1915-1981). Joaquim Vidal i Tous "Quim Canari" (1914-1992). Foren escolans durant la dècada dels anys 20 i estretament vinculats als moviments religiosos locals. Entrevistes agost 1980 i 1986. 9-5-1992.
- (5) Manuel Naranjo i Teixidó a *L'església arxiprestal del Salvador del Vendrell*. 1991.
- (6) Salvador Arroyo i Julivert a "Retaules i retaulistes a l'església del Vendrell: l'obra dels Massalvà". *Miscel·lània Penedesenca 1992*.
- (7) D'aquesta restauració, en dona compte el periòdic *El Vendrellense* del 10 d'abril del 1898, que comenta: "la cruz procesional gòtica del siglo XV i la preciosa custodia estilo renacimiento, que sirve en la festividad de Corpus i un juego de candeleros, todo de plata; alajas las tres muy valiosas. [...] hemos tenido ocasión de ver dichas alajas habiendo resultado la restauración de las mismas tan artística como bien acabada."

FONTS DOCUMENTALS

Llibres sacramentals (òbits 1622 / matrimonis 1683) Arxiu Històric Parroquial del Vendrell (AHPV). Les notícies dels argenters Pere Oliver (1622) i Francesc Montserrat (1683) han estat localitzades per Salvador Caralt i Salvó, conservador de l'Arxiu Parroquial vendrellenc.

Llibre de les Administracions de les Confraries (1660-1724). AHPV.

Llibre d'arrendament dels paiols (1777-1842). AHPV.

Llibre de l'obra del campanar (1783-1784). AHPV.

«Estado de lo que manda el Ilmo. Sr. Obispo de Barna en la Sta. Visita hace en el mes de 8 bre, de 1819.» AHPV.

Llibre de comptes de la parròquia (1849-1886). AHPV.

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

- Fons fotogràfic de l'Arxiu Històric Comarcal del Vendrell.
- Institut Amatller d'Art Hispànic.